

Darius Sėlenis ir Zigmantas Jurevičius

KAIP DIRBTI IR GERAI GYVENTI NORVEGIJOJE

Norvegijoje gyvenančių lietuvių istorijos

Darbo ir būsto paieškos

Naudinga informacija ir patarimai

Socialinės garantijos

Nuosavo verslo steigimas

Darius Sėlenis ir Zigmantas Jurevičius

KAIP DIRBTI IR GERAI GYVENTI NORVEGIJOJE

IŽANGA

(NE)EMIGRUOTI Į NORVEGIJĄ <<<<<<

Prarastas vaikas. Meilė. Skrybpos. Modernus europietiškas mąstymas. Sužalota sveikata. Orus gyvenimas. Neprisi-taikymas. Saugumas. Susvetimėjimas. Kvapą gniaužianti ir svaiginantį pojūtį kelianti didinga gamta. Vertybių perkaino-jimas. Laisvė.

Kalėjimas taisyklėse. Pavydėtinas socialinis aprūpinimas. Šaltumas.

Draugiškumas. Laikinumas.

Užtikrinta finansinė gerovė. Šeimos vertybių trūkumas. Nostalgija.

Pakeista pilietybė. Baimė ir noras grįžti.

Šioje knygoje pakalbintų lietuvių istorijos labai skirtin-gos. Kartais kažkuo panašios. Atvykusių trumpam ir ilgam. Išvažiavusių iš Norvegijos ir likusių jau 10 ar 20 metų. Dau-gumos – atvėrusių sielą iki mažiausių, kartais šokiruojančių ir atvirų iki nuogumo smulkmenų.

Jų lūpomis, kad ir kaip būtų banalu, kalbėjo ir meilė Lie-tuvai. Kai kuriems prasiverždavo nuoskauda, kad kartais jų nesupranta neemigravusieji. Tie, kur liko čia, pas mus, Lie-

tuvoje. Kai kuriems prasiverždavo skausmas, kad kartais jie turi jaustis tarsi raupsuotieji, atstumtieji ir išdavusieji gimtąją šalį. Nors jie siunčia pinigus artimiesiems, verkia iš džiaugsmo ir skausmo, kai sporte, moksle, mene triumfuoja ar patiria pralaimėjimus lietuviai, ir mintyse meldžiasi už Lietuvą.

Ir jie – išdrįso. Kalbėjo, pasakojo, patarė. Dauguma gyvenančių ten net nenorėjo kalbėti. Bijojo. Nedrįso. Vengė.

Tai tik lašas iš Norvegijoje gyvenančių apie 60 tūkstančių lietuvių emigracijos istorijų. Bet kas yra vandenynas be lašo?

Tai lietuvių emigrantų požiūris į Norvegiją ir norvegus. Tai knyga apie jų sunkumus ir džiaugsmą, atradimus ir praradimus. Ir daug patarimų: nuoširdžių, teorinių ir praktinių. Tiems, kurie norės ir nori emigruoti. Tiems, kurie dar tik svarsto. Šios istorijos galbūt paskatins juos išvykti į Norvegiją, o galbūt priešingai – niekada neemigruoti ir likti savo namuose – Lietuvoje.

I DALIS

I storija

GYVENIMAS APSIVERTĖ AUKŠTYN KOJOM <<<<<<

Kaip ir visą laiką po darbo valandų Nord-Talgje saloje pastatytame žuvies fabrike buvo tuščia ir tylu, tik kitoje patalpoje, už kelių sienų, fabriko grindis, sienas ir įrenginius valė Viktorijos Janonytės vyras.

Po beveik mėnesio šešis kartus per dieną truncančių valymo darbų šiame fabrike Viktorija vis dar juto jai šleikštų, specifinį žuvies kvapą. Kasdien – tas pats. Sunkios aštuonios darbo valandos, valant šimtų kvadratinių metrų plotą: šalto vandens srovė iš žarnos, nuplaunanti žuvų likučius bei kraują, chemikalai, pusvalandžio ar valandos pertrauka ir vėl vandens srovė.

Tądien sunki, bet įprastinė darbo diena greitai virto košmaru.

Vilkėdama darbiniais drabužiais simpatiška šviesiaplaukė su vandens žarna, kurią laikė guminėmis pirštinėmis, priartėjo prie žuvų skirstymo elevatoriaus... Pastarosiomis dienomis dėl techninių problemų fabrike vandens spaudimas buvo nevienodas. Ir tuo metu, kai įjungė srovę, moteris nesulaikė žarnos. Milžiniška jėga mestelėjo į priekį ir ranką per kelias akimirkas įtraukė besisukantis elevatorius. Pervėrė žvėriškas skausmas, Viktorija spėjo pamatyti, kad delnas persisuko į priešingą pusę. Sveika ranka ji bandė pasiekti vis dar veikiančio elevatoriaus išjungimo mygtuką, kurio, deja, pasiekti negalėjo. Tuomet moteris bandė į mygtuką pataikyti stipria vandens srove. Liko tik šauktis pagalbos.

TARSI PEPĖ ILGAKOJINĖ PASAKŲ MIESTELYJE <<<<<<

Dabar Viktorijai – 32-eji. Labai sunkiai besivertę tėvai (tėtis dirbo kepykloje, mama – siuvėja) į Norvegiją išvyko jau seniai. Pirmoji – dar 2004 metų gruodį – išvyko mama. Nors Kaune darbas labai patiko, tačiau trūko pinigų, atlyginimas buvo nedidelis. Jos gera draugė, su kuria yra artimos ir dabar, tuo metu dirbo Norvegijoje ir padėjo ten rasti darbą. Beje, ta draugė jau grįžo į Lietuvą, turi savo verslą ir nuostabią sodybą Merkinėje.

Išvykti į Norvegiją nuolatiniam darbui Viktorija net nesvajoto: lopšelyje-darželyje „Žemyna“ pagal specialybę po studijų baigimo dirbo auklėtoja, o 2008-aisiais, po metų draugystės, susituokė. Darboviete Kaune ir dabar jaučia nostalgiją: supo fantastiškas kolektyvas, puikūs atsiminimai, mielai grįžtų ten ir šiandien. Bet Kūrėjas iš aukščiau sudėliojo kitokius planus.

V. Janonytė valyti žuvies fabriko į Norvegiją išvyko 2009 metais. Tiesa, vasarą ji jau dirbo tai pačiai norvegų valymo bendrovei – pakeisdavo atostogaujantį darbuotoją: tuomet jauna moteris valė biurus, bankus, namus, įmones.

Pirmą kartą atvykus į Norvegiją vasarą ši šalis atrodė kaip rojus: miškai, kriokliai, fjordai, ežerai – tai negalėjo nekelti susižavėjimo. Jautėsi tarsi švedų rašytojos Astridos Lindgren knygos „Pepė Ilgakojinė“ herojė, kuri tarp nedidelių namų su arkliu risnoja grįstomis mažų miestelių gatvėmis. Arba

kaip koks Astridos knygų herojus Emilis iš Lionebergos. Norvegija buvo lyg pasakų šalis: vaikščiojant mišku atrodė, kad iš po apsamanojusio akmens arba iš suraizgytų medžių išlįs trolis. Kartais nuo pasakiškų miškų vaizdų ir fantazijų net šiurpas perbėgdavo kūnu. Ir nors minčių gyventi toje šalyje kaunietė neturėjo, tačiau laikinai padirbėti ar pakeliauti ji dar norėjo.

Stipriai smogus sunkmečiui, baldus gaminęs ir baldų dizaineriu dirbęs Viktorijos vyras gaudavo nepastovų atlyginimą, o žinodama finansinius sunkumus Norvegijos mieste Stavangeryje dirbusi ir gyvenusi V. Janonytės mama toje pačioje valymo firmoje dukrai ir jos vyrui rado darbą – valyti žuvies fabriką. Tiesa, iš pradžių kauniečiai į Skandinaviją turėjo nusiųsti savo CV, nors firmos atstovai ir norėjo, kad mažame miestelyje fabriką valytų pora vienas kitam artimų žmonių.

„Nors gavome darbą ir žinojau, kad turim kur nakvoti, iš Lietuvos skridau verkdama, – Viktorijos akyse sublizgo ašaros. – Aš buvau, esu ir būsiu lietuvė! Čia galiu kalbėti gimtąja kalba, čia gimiau, čia augau... Ir galvojau, kad skrendu pusmečiui, na daugiausia – metams.“

Norvegijos naftos sostinėje arba naftos magnatų miestu vadinamame šalies pietuose įsikūrusiame Stavangeryje, kur gyvena daugiau nei 130 tūkstančių gyventojų, Viktorija su vyru pirmą naktį nakvojo pas mamą.

Sužavėjo mediniai, vaikystėje skaitytas pasakas primenantys namai, nuostabus fjordas. Jau kitą dieną iš Stavangerio pora išvyko ir persikėlę siauru tiltu pateko į Nord-Talgje

salą, kuri taip pat priklausė tai pačiai Rogalando komunai. Būstą, už kurio nuomą mokėjo lietuviai, jiems iš anksto rado jų darbdaviai.

Angliškai tuomet mokėję kalbėti Viktorija ir vyras gyveno šviesiame dviejų kambarių bute su svetaine ir virtuve. Dviejų aukštų kotedže gyveno dar penkios šeimos – po tris kiekviename aukšte. Iš terasos atsivėrė vaizdas į miškelį, pievą, kur už kelių šimtų metrų kartais matydavo stirnų ir net elnių dideliais ragais.

Saloje buvo vienintelė pagrindinė gatvė: prie jos tarsi vaikai prie mamos iš šonų prisiglaudę nedideli namukai. Ir specifinis žuvies kvapas, paaštrėdavęs rudenį ir pavasarį.

PAGALBOS ŠAUKSMAS UŽ TŪKSTANČIO KILOMETRŲ NUO KAUNO <<<<<<

Žuvies fabrike žmonės dirbdavo nuo ankstyvo ryto – nuo 4.30 val. čia jau virte virė darbas, o kauniečiai valyti atvykdavo antrą valandą dienos. Į darbą lietuviai išeidavo prieš dešimt penkiolika minučių pėsčiomis, nes viskas buvo vietoje, kartais iki darbo juos paveždavo pakeliui važiuojantys bendradarbiai. Nors specifinis žuvies kvapas V. Janonytei nepatikdavo, fabrike jis nebuvo pernelyg aštrus: užuosdavo tik šviežių lašišų. Be to, žuvies kvapą nustelbdavo ir alinantis darbas, kuris, Viktorijos nuomone, buvo anaip tol ne moteriai skirtas. Iš pradžių reikėjo šalto vandens srove išplauti grindis, sienas, lubas, žuvų skirstymo elevatorius. Pradėdavo, kaip jie vadino, nuo žudymo sektoriaus – kruvino vandens baseino. Po to chemikalais išpurkšdavo grindis, visus įrenginius; po pusvalandžio ar valandos, kai jie suveikdavo, grįždavo į tą vietą ir žarnomis paleisdavo vandens srovę. Ir taip – visą dieną, po aštuonias valandas, su nedidele pietų pertrauka, kurios metu užkąsdavo sumuštinių ar Viktorijos pagamintų kotletų. Kruopščiai reikėjo valyti ir čiuptuvėlius-pirštelius, kuriais tekėdavo stipri, žuvis užmušanti elektros energija, ir lietuvių pavadintą „žudymo“ skyrių, kur žuvis pribaidgavo, ir skyrių, kur išsiurbdavo jų vidurius, ir rezervuarus, kur buvo auginamos lašišos, – kad įgautų rausvą ar rožinį atspalvį, jos šeriamos specialiais vėžiagyviais.

Pirmosios darbo savaitės buvo beveik vienodos, tačiau 2009 metų balandžio 20-osios Viktorija nepamirš visą gyvenimą: po trijų savaičių ir šešių dienų, praleistų Norvegijoje, viskas apsvirtė aukštyn kojomis. Jauna moteris atsmaukia rankovę ir rodo dešinėje rankoje visam gyvenimui likusius randus: žuvų fabrike ne dėl savo kaltės ji patyrė atvirą lūžį: dėl techninių problemų pastarosiomis dienomis vandens spaudimas veikė nevienodai, tad, kai priėjusi prie žuvies skirstymo elevatoriaus įjungė srovę, nesulaikė žarnos. Milžiniška jėga mestelėjo į priekį, o ranką per kelias akimirkas įtraukė besisukantis elevatorius. Pervėrė žvėriškas skausmas, o delnas persisuko į priešingą pusę, po to pradėjus veikti adrenalinui ir šokui skausmas dingo. Vėliau specialus tyrimas nustatė, kad fabrike buvo padaryta pažeidimų, kaudietė nekalta.

Jauna moteris dar bandė išjungti elevatoriaus mygtuką, taikydama į jį stiprią vandens srovę. Po akimirkos moteris ėmė šauktis pagalbos, bet kitoje patalpoje dirbęs jos vyras širdį verčiančio žmonos klyksmo negirdėjo. Vėliau jaunas vyras žmonai papasakojo pastebėjęs, kad tuomet dėl jam nesuprantamų priežasčių elevatorius staiga sulėtėjo, jau negalėjo suktis visu greičiu ir kažkas pradėjo pypsėti.

Kol vyras atėjo ir, išvydęs paklaikusią žmoną, bandančią iš elevatoriaus ištraukti ranką, išjungė įrangą, atrodė, kad prabėgo amžinybė, tačiau tepraėjo kelios minutės. Viktorija nusiplėšė gumines pirštines. Iš po medžiaginių (reikėjo mūvėti dvi pirštines) matėsi šiek tiek kraujo.

ŠVIETIMAS IR MENTALITETAS <<<<<<

– **Norvegų ir lietuvių mentalitetas, tradicijos turbūt gana panašios?**

– Man atrodo, kad lietuviai ir norvegai nėra tokie skirtingi kaip emigrantai iš Azijos ar, tarkime, Jungtinių Valstijų. Tačiau, žinoma, skirtumų yra ir tarp mūsų. Sunku kategoriškai apibendrinti, tačiau pirmiausia į akis krenta, jog norvegai yra labai linkę laikytis taisyklių – tiek rašytų, tiek nerašytų. Pavyzdžiui, jeigu mokykla atsiuntė laišką, kad bus vienaip ar kitaip – taip ir bus. Tarkime, jei susirinkime tėveliai nusprendė per vaikų gimtadienius nedovanoti dovanų, brangesnių nei 100 kronų, tai gali būti tikras, kad visi taip ir elgsis. Tai suteikia saugumo jausmą. Kitas man patinkantis dalykas – visada žinau, kada prasidės ir baigsis renginiai. Jei pasakyta, kad susirinkimą pirmą valandą pradėsime, o antrą pabaigsi-me, beveik galima pagal tai nusistatyti savo laikrodį.

Kita vertus, tas „kvadratinis“ mąstymas ir smulkmeniškumas kartais glumina. Tarkime, penktadieniais valgome meksikietišką tako arba picą, o per vaikišką gimtadienį kertame dešreles. Ir taip gali tęstis metų metus. Jei paklaustume, kodėl negalima daryti kitaip, norvegas, ko gero, neatsakys. Taip jau įprasta ir tiek.

– **O ar labai skiriasi mūsų šalių švietimo sistema?**

– Vaikai Norvegijoje į mokyklą pradeda eiti nuo šešerių, o ne nuo septynerių metų kaip Lietuvoje. Mokykla paskiriama

pagal gyvenamąją vietą. Tiesa, ta pirmoji klasė yra daugiau parengiamoji, paremta žaidimais, bet vaikas jau būna mokykloje ir pripranta prie kitokio režimo. Taigi, pirmiausia – septyneri metai pagrindinės mokyklos „Barneskole“. Vėliau – dar treji metai aukštesnėje pakopoje „Ungomskole“. O vidurinį išsilavinimą jaunuoliai pabaigia per dar trejus metus „Videregående skole“. Tad iš viso mokslas trunka metais ilgiau nei Lietuvoje – 13 metų.

– O kokia ikimokyklinių įstaigų situacija?

– Čia į darželį vaikus priima jau 9 mėnesių. Daug kas leidžia nuo 1 metų. Darželiai turi grupes nuo 1 iki 3 metų ir nuo 3 iki 6 metų. Lietuviams tai neįprasta, nes mūsų šalyje vaikus į darželį leidžiame tik nuo 3 metų. Ar esate girdėję, kad Lietuvoje vaikas darželį lankytų nuo 1 metų? O Norvegijoje tai normalu. Tai susiję su tradicija, o ne pragyvenimo lygiu. Mes savo trečiąjį pagranduką išleidome į darželį vienu metų. Pamenu, labai išgyvenau ir svarsčiau, kaip čia bus. Juk jis dar toks mažas! Kaip jam ten seksis? Bet pamačiusi, kaip vaikas ten jaučiasi ir kaip nori ten eiti, greitai pakeičiau požiūrį. Pamaniau, kodėl turėčiau laikyti jį namuose, kai darželyje yra draugai, žaislai, žygiai – ten jam smagu! Norvegiškuose vaikų darželiuose nėra šilto maisto. Lietuviams tai nesuvokiama. Aš maniau, kad mano vaikas net nemokės valgyti sumuštinio. Sakiau auklėtojoms, kad jam tikrai reikia košės, buvau nunešusi ir sutarusi, kad ją išvirs. Per pirmas kelias dienas paaiškėjo, kad mano vaikas moka valgyti sumuštinis ir netgi nenori savo košės, o bando iš kaimyno

atimti jo sumuštinį. Arba kitas neįprastas dalykas: patys mažiausieji čia miega savo vežimukuose lauke. Nesvarbu, kiek lauke laipsnių. Ir išsimiega, beje, puikiai. Lietuviams iš pradžių tai gali sukelti šoką. Žodžiu, laiko persilaužti reikia, bet čia vaikai tikrai išgyvena. (Juokiasi – aut. past.)

– Ar skiriasi vaikų teisių bei pareigų samprata Norvegijoje ir Lietuvoje?

– Dažnai girdžiu teiginį, kad Lietuvoje mažamečiai turi labai daug pareigų, o Norvegijoje jie gyvena nejausdami ribų, pagarbos vyresniems apskritai be jokių įsipareigojimų. Taip, norvegų atžalos turi daugybę teisių. Visi žino, kad nevalia fiziškai bausti vaiko, ir pan. Tai yra įtvirtinta įstatymuose, su kuriais auga jau ne pirma karta. Bet aš pastebiu, kad vaikai čia laikosi taisyklių ir reikalavimų. Jie turi pareigas ir jas atlieka. Jei trimetis yra paskirtas atsakingu už kokią nors sritį, pvz., nuvalyti po valgio stalą, sutvarkyti žaislus, tai pedagogai užtikrins, kad viskas būtų atlikta. Tiesa, mokytojai nebūna griežti ar pikti. Jūs nepamatysite barant ar aprėkiant vaiką. Šnekama ramiai ir aiškiai, auklėjimui reikia rasti kitokių būdų, nei balso kėlimas. Žinoma, norvegai apskritai yra daug ramesni nei mes. Viduje jie gali virti, bet išoriškai to nepamatysi.

– Ar emigrantų vaikai turi teisę į nemokamą mokslą ir visas kitas panašias teises, kurios garantuotos Norvegijos piliečiams?

– Jei vaikas gyvena Norvegijoje ir yra registruotas šioje šalyje, jis turi visas teises, nepriklausomai nuo tautybės. Vai-

kui be visų esminių teisių garantuojama vieta ir darželyje, ir mokykloje. Vidurinis mokslas yra nemokamas.

– Lietuvoje manoma, jog privačiuose darželiuose ir mokyklose suteikiamas geresnis išsilavinimas nei valstybiniuose. Ar Norvegijoje skiriasi valstybinės ir privačios mokyimo įstaigos?

– Yra visokių. Privatūs darželiai papildo valstybinius, nes pastarųjų tiesiog neužtenka. Čia veikia ir nedideli šeimyniniai darželiai. Tarkime, jeigu aplink namą yra pakankamai pievelės, galiu įrengti žaidimų aikštelę ir atitinku kelis kitus kriterijus, tai galiu antrajame namo aukšte gyventi pati, o pirmajame įrengti patalpas darželiui ir prižiūrėti vaikus. Tokio darželio įsteigimo procedūra kur kas paprastesnė nei Lietuvoje. Kartu išsprendžiama mažylių užimtumo problema. Privatus darželis kainuoja vos brangiau nei valstybinis, bet tas mokestis, vietiniais masteliais, nėra didelis – apie 2,5–3 tūkst. kronų. Sakyčiau, kad privatūs darželiai kai kuriais klausimais yra lankstesni ir paprastai mažesni.

Dėl mokyklų situacija yra kitokia. Jų yra pakankamai, tad privati mokykla gali būti steigiama tik tuo atveju, jei yra kitokia, siūlo ką nors, ko nėra valstybinėje. Tarkime, yra Steinerio mokykla, atitinkanti Lietuvoje žinomą Valdorfo metodiką, krikščioniška gimnazija, taip pat yra katalikiška mokykla. Už mokslą privačiuose mokyklose reikia mokėti, bet didžioji sumos dalis subsidijuojama valstybės, tad mokestis nėra didelis.

